

Alkoholipolitiikka-lehden artikkelien aihepiirit vuosina 1936–1965

MATTI PIISPA

Tämä on selvitys Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan (nimi muuttui vuoden 1953 alusta) sisällöstä lehden kolmen ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Olen rajannut selvityksen artikkeliosastossa julkaistuihin kirjoituksiin ja pääkirjoituksiin ja määritellyt kullekin niistä *yhden pääaihepiirin*. Määrittely on tapahtunut ensisijaisesti otsikoiden perusteella; esimerkiksi otsikot ”Alkoholistihuolto kokemuksen valossa” (6/39) ja ”Ostajaintarkkailun työmenetelmistä” (3/54) ovat selkeitä tapauksia; edellinen sijoittuu sisältöluokkaan Alkoholismi; alkoholistihuolto, jälkimmäinen luokkaan Myynnin sosiaalinen valvonta (ks. taulukko 1). Silloin kun en ole pystynyt tekemään varmaa luokitusta otsikon perusteella, olen silmäillyt tai lukenut kirjoituksen tekstiä päästäkseni selville sen pääaiheesta. Monet luokitusratkaisuni ovat kuitenkin jääneet epävarmoiksi, sillä artikkelityyppisten kirjoitusten sisältö ei aina ole pelkistettävissä yhteen aihealueeseen. Erityisen hankalaa rajanveto oli luokkien Ajan kohtaiskatsaukset ja Alkoholijärjestelmä ja -lainsäädäntö välillä (ks. taulukko 1) ja muita maita ja kulttuureita käsitelleiden artikkelien kohdalla (ks. taulukko 2).

Lisätäkseen tulosteni pätevyyttä tutustuin oman luokituksen tehtyäni lehden numeroiden 6/1955 ja 6/1975 liitteinä julkaistuihin artikkeleiden ja pääkirjoitusten aiheenmukaisiin luokituksiin 20-vuotiskausilta 1936–55 ja 1956–75; vanhemman luokituksen on tehnyt Erkki J. Immonen käyttäen Alkoholiliikkeen kirjaston aiheenmukaista luetteloa ja uudemman luokituksen Arja Aarnio noudattaen ruotsalaisen Alkoholfrågan-lehden vastaavaa jaottelua. Nämä luokitukset antoivat mahdollisuuden kirjoitusten aihepiirien ”ristiintarkistukseen” ja ongelmallisten tapausten puntarointiin. Suuri osa kirjoituksista oli tarkistuksen perusteella luokiteltavissa yksiselitteisesti. Niissä

tapauksissa, joissa oma luokitukseni ja lehdessä julkaistu luokitus poikkesivat toisistaan, paneuduin alkuperäiseen kirjoitukseen löytääkseni parhaan mahdollisen luokitusratkaisun. Lopullinen luokitukseni (ks. taulukot 1 ja 2) on jossain määrin yksinkertaisempi kuin vuosina 1955 ja 1975 tehdyt luokitukset, joissa käytettiin hienojakoisempaa jaottelua ja sijoitettiin artikkeli tarvittaessa useampaan aihealueeseen.

On syytä korostaa tämän selvityksen yleisluonteisuutta. Koska aikaa on ollut vähän mutta luokiteltavia kirjoituksia paljon, en pysty antamaan syväkuvausta eri aihepiirien käsittelystä Alkoholiliikkeen Aikakauskirjassa/Alkoholipolitiikassa. Se edellyttäisi todellista paneutumista lehden sisältöön, argumentaatioanalyysia ja lyhyempää tarkasteluperiodia. Käytettävissä olleen ajan ja artikkelien paljouden epäsuhtaan lisäksi tarkempaa sisällön erittelyä on estänyt erityisesti 1930- ja 1940-luvun vuosikertojen kankea, pitkävirkkeinen ja juhlallinen ”virkamiessuomi” ja väliotsikoiden, kappalejakojen ja yhteenvetojen niukka käyttö artikkeleissa. Tällaisina lehdet olivat varsin vaikealukuisia ja -tajuisia (mutta erinomainen esimerkki siitä, kuinka suomen kieli vasta vähän aikaa sitten oli vahva sosiaalisen eronteon väline!).

Yleisluonteisuudestaan huolimatta tällä selvityksellä voi olla merkitystä. Ensinnäkin luokitukseni ja sitä kommentoivat luonnehdintani eri aihepiireistä antavat tuntumaa siihen, millaisia ovat olleet Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan – ja koko suomalaisen alkoholikäsittelyn – sisällölliset painotukset ja niissä tapahtuneet muutokset lehden ensimmäisten vuosikymmenten aikana. Toiseksi luokitukseni voi toimia bibliografiana, joka auttaa eri aiheita syvällisemmin tutkivia löytämään työnsä kannalta olennaista aineistoa.

Taulukko 1. Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan artikkelien aihepiirit vuosina 1936–65 – kotimaiset aiheet

Aihepiiri	1936–45	1946–55	1956–65	Yhteensä
1. Ravintola- ja anniskelukysymykset	60	32	14	106
2. Ajankohtaiskatsaukset	13	38	23	74
3. Alkoholismi; alkoholistihuolto	12	32	23	67
4. Alkoholijärjestelmä ja -lainsäädäntö	17	22	21	60
5. Myynnin sosiaalinen valvonta	17	19	5	41
6. Alkoholitutkimuksen kysymyksiä	0	14	25	39
7. Laiton alkoholi; korvikejuomat	8	11	7	26
8. Erilaiset alkoholihaitat	6	12	7	25
9. Historialliset tarkastelut	6	4	13	23
10. Kunnat ja alkoholipolitiikka	10	8	1	19
11. Alkoholivalistus; yleinen mielipide	5	6	8	19
12. Raittiusliike; raittiustyö	8	6	4	18
13. Nuorten ja naisten alkoholin käyttö	4	6	7	17
14. Hintapolitiikka; alkoholiverotus	9	5	2	16
15. Alkoholijuomien tuotanto	9	3	0	12
16. Alkoholin vaikutus ihmisiin	1	4	7	12
17. Vähittäismyynnin järjestelyt	3	3	4	10
18. Muut aiheet	9	8	19	36
Artikkeleita yhteensä	197	233	190	620

"Kotimaiset" aiheet

Olen jakanut erittelyni kahteen osaan. Ensin kuvaan sitä, miten Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikassa käsiteltiin "kotimaisia" aiheita, ja tämän jälkeen sitä, millaisen huomion "ulkomaiset" aiheet – alkoholijärjestelmät, alkoholiolot, juomatavat, ravintolalaitos ym. muissa maissa ja kulttuureissa – saivat lehdessä vuosina 1936–1965. Jaottelu on osin keinotekoinen, sillä monissa Suomeen painottuvissa artikkeleissa tarkasteltiin myös muiden maiden – ja erityisesti läntisten naapurimaiden – oloja ja ratkaisuja. Esimerkiksi ostajaintarkkailujärjestelmää koskeneissa artikkeleissa tehtiin usein rinnastuksia Ruotsin "brattismiin". Useimpien artikkeleiden kohdalla erottelu kotimainen/ulkomainen oli kuitenkin helppo tehdä, ja käyttämällä erottelua tässä raportissa saan parhaiten esiin yhden Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan keskeisimmistä piirteistä vuosina 1936–1965: sen kansainvälisen orientaation.

Selvästi eniten käsitelty "kotimainen" aihepiiri Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan kolmen ensimmäisen vuosikymmenen aikana oli *Ravintola- ja anniskelukysymykset* (1). Tarkemmin katsottuna sen ykkösasema perustuu vuosiin 1936–45: aihepiiriin luokittelemani kirjoitukset muodostivat silloin lähes kolmasosan kaikista artikkeleista. Aihetta tarkasteltiin monesta eri nä-

kökulmasta: artikkeleissa käsiteltiin isoja ravintolakulttuuriin, anniskeluoikeuksiin ja voitontavoitteluun liittyviä kysymyksiä, ravintoloiden henkilökunnan työsuhteisiin, palkkaukseen ja sivistystasoon liittyviä kysymyksiä ja aivan konkreettisia yksityiskohtia, kuten esimerkiksi kirjanpito- ja palveluraha-asioita. Olen sijoittanut tähän aihealueeseen – enkä Alkoholivalistus-luokkaan (11) – myös ravintolahenkilökunnan koulutukseen liittyvät artikkelit. Monista kirjoituksista voisi ehkä löytää mielenkiintoisia sytykkeitä ja vertailukohtia viime vuosien keskustelulle ravintoloiden vastuusta alkoholilolajien kehityksessä (joukossa on varsin "modernejakin" otsikoita, kuten "Ravintolain oma-aloitteinen toiminta alkoholipolitiikan alalla sota-ajan ja vallitsevissa poikkeuksellisissa oloissa", 5/40).

Näyttää siis siltä, että Alkoholiliikkeen piirissä oli erityisesti 1930- ja 1940-luvulla vahva pyrkimys säädellä ja ohjata (holhota) ravintolalaitosta omalta osaltaan toteuttamaan vuoden 1932 väkijuomalain tarkoituspykälää: "Väkijuomaliike on järjestettävä siten, että samalla kuin estetään laitonta liikettä, väkijuomien käyttöä supistetaan mahdollisimman vähiin sekä juoppoutta ja sen turmiollisia vaikutuksia ehkäistään." Tämä ravintoloiden ja niiden asiakaskunnan holhouslinja väljentyi selvästi vasta 1960-luvun olutravintolako-keilun myötä. Tarkastelujaksoni viimeisinä vuosina Alkoholipolitiikassa julkaistiin joitakin tuohon kokeiluun liittyneitä artikkeleita.

Taulukon 1 aihepiireihin 2 ja 4 luokitellut artikkelit ovat alkoholikysymyksiin painottuvan erikoislehden perussisältöä. Alkoholiliikkeen Aikakauskirjassa/Alkoholipolitiikassa on julkaistu runsaasti sekä *ajankohtaisia katsauksia ja selvityksiä* alkoholiloista, osto- ja juomatavoista ja alkoholipolitiikasta että periaatteellisemmalla ja abstraktimmalla tasolla liikkuvia artikkeleita ja puheen- vuoroja *alkoholijärjestelmän ja -lainsäädännön* luonteesta, tehtävistä ja uudistamistarpeista.

Sekä ajankohtaistarkasteluille että periaatepohdinnolle oli epäilemättä suuri tarve kieltolakiajan jälkeisinä ensimmäisinä vuosikymmeninä ja sota-ajan poikkeuksellisissa oloissa. Alkoholiliikkeen oli oikeutettava olemassaolonsa ja linjansa, eriteltävä ja perusteltava uuden järjestelmän toimivuutta ja tuloksellisuutta. Erityisesti rajanvetoa jouduttiin käymään raittiusliikkeen ehdottomuuslinjan suuntaan. Tämä näkyi myös *raittiusliikettä ja raittiustyötä* (12) koskevien artikkelien painotuksissa: suurin osa niistä oli vallitsevan alkoholijärjestelmän ja raittiusliikkeen välisten alkoholipoliittisten erojen tarkasteluja ja ehdottomuuslinjan arvosteluja. Toisaalta monet ajankohtaistarkastukset ja periaatepohdinnat olivat varsinkin vielä 1930- ja 1940-luvulla varsin raittiushenkisiä. Tämä tuli esiin myös artikkeleissa käytyissä käsitteissä: puhuttiin muun muassa raittiusolojen kehityksestä, kansanraittiuuden edistämisestä ja jopa ”täyskiellottomasta kansanraittiusuunnasta”, kun tarkoitettiin Alkoholiliikkeen linjaa.

Raittiusliike oli edelleen merkittävä alkoholipoliittinen voima, kun vanhan väkijuomalin uudistaminen tuli loppusuoralle 1960-luvulla. Alkoholipolitiikka-lehdessä perusteltiin järjestelmän väljentämisen tarvetta monesta eri näkökulmasta, seurattiin tarkasti uudistamisprosessin etenemistä ja arvosteltiin raittiusliikkeen näkemyksiä. Toisaalta artikkeleissa ja pääkirjoituksissa korostettiin myös yhteisymmärryksen ja yhteistyön tarvetta Alkoholiliikkeen ja raittiusliikkeen välillä.

Alkoholilojen ja alkoholipoliittisten toimien ajankohtaistarkastusten määrä kolminkertaistui vuosina 1946–55 edellisestä vuosikymmenestä. Samalla katsaukset muuttuivat eriytyneemmiksi: alettiin tarkastella kulutusta, juomatapoja ja haittoja muun muassa alueittain ja ikä- ja sosiaaliryhmittäin. Tämä oli yksi merkki siitä, että lehti sai 1940- ja 1950-luvun vaihteesta alkaen aikaisempaa tutkimuksellisemman ja tieteellisemmän sisällön. Selvimmin tämä sisällönmuutos tulee esiin

aihepiirissä *Alkoholitutkimuksen kysymyksiä* (6): vuosien 1936–45 artikkeleista en luokitellut yhtään tähän aihepiiriin (kyse on siis tutkimusten lähtökohtien ja metodien tarkasteluista, opin- näytetöiden arvioinnista yms.), mutta vuosien 1946–55 artikkeleista tällaisia oli jo 14 ja vuosien 1956–65 artikkeleista 25. Yksi trendin taustatekijöistä oli Väkijuomakysymyksen tutkimus- säätöön perustaminen vuoden 1950 alussa.

Tieteenaloittain tarkasteltuna muutos toi lehteen sosiaalitieteellisyyttä, psykologiaa, fysiologiaa ja biolääketiedettä (ks. myös luokka 16: *Alkoholien vaikutus ihmisiin*), kun alkuvaiheissa hallitsevassa asemassa oli ollut juridiikka. Kirjoittajakunnassa esiintyivät muun muassa Heikki Waris, Erik Allardt, Yrjö Littunen, Martti Takala, Jaakko Nousiainen, Yrjö Ahmavaara ja Antti Eskola. Suomalaisen yhteiskuntatieteellisen alkoholitutkimuksen suurista nimistä Pekka Kuusi kirjoitti lehteen ensimmäisen kerran vuonna 1947 (ja oli sittemmin lehden pitkäaikainen päätoimittaja) ja Kettil Bruun vuonna 1954.

Muutos heijastui myös aihepiiriin *Alkoholismi; alkoholistihoito* (3). Siihen liittyneiden artikkeleiden määrä lähes kolminkertaistui lehden toisen vuosikymmenen aikana, ja artikkeleiden sisältö tieteellistyi ja monipuolistui. Kun vuosien 1936–45 artikkelit keskittyivät tarkastelemaan alkoholistien hoitoa ja huoltoloita, niin 1950-luvulla alkoi ilmestyä alkoholismia määritteleviä, sen erilaisia taustatekijöitä tutkivia ja sen vaikutuksia esimerkiksi perheissä eritteleviä artikkeleita. Alkoholistien hoitoa, huoltoloita ja tukitoimia käsitelleet artikkelit ovat tietysti kuvastaneet ajattelutavoissa ja hoitokäytännöissä tapahtuneita muutoksia, esimerkiksi A-klinikkasäätöön perustaminen (vuonna 1955) näkyi kolmannen kymmen- vuotiskauden artikkeleissa.

Alkoholien käytön akuuteista *haittavaikutuksista* (8) korostui tutkimallani ajanjaksolla julkinen juopumus. Sen indikaattorina käytettiin poliisin tekemiä juopumuspäätöksiä. Erityishuomiota kiinnitettiin *nuorison ja* (1930- ja 1940-luvulla) *naisten* (13) alkoholien käyttöön ja juopumustapauksiin. Alkoholien yhteydet rikollisuuteen ja perhe-elämän ongelmiin ovat myös olleet pitkään esillä. Ensimmäinen työmaajuopottelun vakavaksi ongelmaksi nostanut artikkeli julkaistiin vuonna 1947, ensimmäinen alkoholien käyttöä liikenneturvallisuusongelmana tarkastellut artikkeli vuonna 1948 ja ensimmäinen alkoholimyrkytyskuolemia tarkastellut artikkeli vuonna 1951.

1950-luvulla ja 1960-luvun alkupuolella alkoholin kokonaiskulutus pysyi varsin pienenä ja monet haitat vähenivät. Poikkeuksen muodosti alle 17-vuotiaiden nuorten juopumuspidätysten lisääntyminen erityisesti 1960-luvun alussa. Nämä molemmat ilmiöt heijastuivat Alkoholipolitiikan sisällössä.

Yksittäisistä alkoholipoliittisista toimintalinjoista käsiteltiin vuosina 1936–55 selvästi eniten ostajaintarkkailua; taulukossa 1 siihen liittyvät artikkelit sisältyvät luokkaan *Myynnin sosiaalinen valvonta* (5). Ostajaintarkkailujärjestelmän ”isä”, Arvo Linturi, kehitti ideaa jo 30-luvun puolella, ja 40- ja 50-luvulla julkaistiin paljon ostajaintarkkailun toteuttamistapaa, työmenetelmiä ja vaikutuksia tarkastelleita artikkeleita. Järjestelmän alkuperäinen tavoite oli saada suurissa kaupungeissa, joissa oli useita myymälöitä, asiakkaiden ostotavat tarkkailun piiriin. Ankarin seuraamusjärjestelmästä oli ilmeisille alkoholin väärinkäyttäjille langetettu myyntikielto, mutta järjestelmän perusstrategiaksi nostettiin artikkeleissa ostokorttien mukaan liikaa kuluttavien puhuttelu ja opastaminen. Tämä on syytä pitää mielessä, kun arvioidaan kasvatus- ja valistustyön asemaa 30-, 40- ja 50-luvun alkoholipolitiikassa. Ostajaintarkkailujärjestelmä alkoi purkautua syksyllä 1957, josta lähtien ostomerkintöjä tehtiin vain väärinkäyttöön syyllistyneiden myymälätodistuksiin.

Muista alkoholipolitiikan toimintalinjoista Alkoholiliikkeen Aikakauskirjassa/Alkoholipolitiikassa olivat 30-, 40- ja 50-luvulla eniten esillä *kuntatason* ratkaisut (10) ja *hintapolitiikka* (14). Kymmenvuotiskautena 1956–65 näihin aihepiireihin keskittyneet kirjoitukset sen sijaan katosivat lähes täysin. Kuntakysymyksiä tarkastelleissa artikkeleissa suoritettiin rajanvetoa valtion ja kuntien toimivallan välillä ja pohdittiin raittiuslautakuntien ja kuntien alkoholitarkastajien asemaa. Vallanjakokysymykset esiintyivät yhtenä teemana myös keskusteltaessa alkoholilainsäädännön uudistamisesta: raittiusliike pyrki lisäämään kuntien alkoholipoliittista valtaa, ja Alkoholiliike suhtautui näihin pyrkimyksiin torjuvasti. Näissä artikkeleissa voisi olla paljon kiinnostavaa nyt, kun alkoholipolitiikassa todella on tapahtunut strategiasiirtymä paikallisen toiminnan ja vastuun suuntaan. ”Pitkä linja” on nähtävissä myös hintapolitiikassa: sitä on pidetty lehdessä alusta alkaen merkittävänä alkoholin kulutukseen vaikuttavana keinona, jota kuitenkin joudutaan toteuttamaan ”ahtaissa” oloissa ottaen huomioon sen vaikutuk-

set valtiontalouteen, elinkustannusindeksiin ja laittomaan alkoholikauppaan.

Alkoholi- ja raittiusvalistus ja -kasvatus (11) olivat lehden kolmen ensimmäisen vuosikymmenen aikana harvoin artikkelin pääaiheena. Eikä tämä aihepiiri kasvanut suureksi, vaikka liitin siihen myös artikkelit, joissa tarkasteltiin suhtautumista alkoholikysymyksiin painetussa mediassa, elokuvissa ja yleisessä mielipiteessä. Toisaalta vuosikertojen silmäilyn perusteella näyttää siltä, että erityisesti 30-, 40- ja 50-luvun artikkelit sisälsivät paljon valistus- ja kansansivistysretoriikkaa, jossa korostettiin kunnon kansalaisten kasvattamista ja vaikuttamista siihen, että ihmisten halu ja tarve hankkia ja käyttää alkoholia vähenisi. Näissä korostuksissa näkyi selvästi raittiusliikkeen ja -aatteen tuolloinen vaikutusvalta, ja ne – ja ostajaintarkkailun ”puhuttelu” – ovat hyviä esimerkkejä siitä, että tuolloin maassamme elettiin ”moraalitalouden” aikaa. Alkoholiliikkeen vuonna 1959 käynnistämä ”viinikampanja” käyttötapaopastuksineen merkitsi alkoholivalistuksessa aikakauden vaihtumista, mutta se ei näkynyt vahvasti Alkoholipolitiikan artikkeleiden aiheissa.

”Ulkomaiset” aiheet

Kaikkiaan Alkoholiliikkeen Aikakauskirjassa/Alkoholipolitiikassa julkaistiin vuosina 1936–1965 kaikkiaan 620 Suomen alkoholikysymyksiin ja -kulttuuriin tavalla tai toisella liittynyttä artikkelia ja pääkirjoitusta. Näiden artikkeleiden määrä kasvoi selvästi lehden toisella vuosikymmenellä, mutta väheni vielä selvemmin, alle ensimmäisen vuosikymmenen tason, vuosina 1956–65 (ks. taulukko 1). Selitys tälle kehitykselle löytyy taulukosta 2: muita maita ja kulttuureita tarkastelleet artikkelit veivät yhä suuremman tilan lehdestä. Niiden määrä oli vuosina 1936–45 varsin pieni, mutta nousi vuosina 1946–55 jo 53:een eli keskimäärin yhteen numeroa kohti ja ”räjähti” vuosina 1956–65 136:een eli keskimäärin yli kahteen numeroa kohti.

Olenainen tekijä tässä ”kansainvälistymiskeskityksessä” oli se, että lehdessä alkoi vuonna 1953 ilmestyä ”Tapakulttuurista ja väkijuomista” -osasto (numerosta 2/1957 alkaen sen nimeksi tuli ”Tapakulttuurista ja alkoholijuomista”). Tarkasteluperiodina 1946–55 siinä ilmestyi 18 kirjoitusta ja periodina 1956–65 60 kirjoitusta, siis yksi jokaisessa numerossa. Niissä tarkasteltiin tapa-

Taulukko 2. Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan artikkelien aihepiirit vuosina 1936–1965 – ulkomaiset aiheet

Aihepiiri	1936–45	1946–55	1956–65	Yhteensä
1. Alkoholiot ja -kulttuuri	0	16	42	58
2. Alkoholijärjestelmät ja -politiikka	8	17	12	37
3. Ravintolat ja anniskelu	4	6	17	27
4. Gastronomia	0	1	23	24
5. Viinin viljely, alkoholin valmistus	0	3	13	16
6. Muut aiheet	2	10	29	41
Yhteensä	14	53	136	203

kulttuuria, elämänmenoa, gastronomiaa, ravintolakulttuuria, juomatapoja, alkoholijuomien tuotantoa ja valikoimaa yms. erityisesti Euroopan eri maissa. Kirjoittajina oli maineikkaita historian ja kulttuurin tuntijoita, muun muassa Jaakko Suolahti, Armas J. Pulla ja Eero Saarenheimo. Luokittelin nämä kirjoitukset eri aihepiireihin samaan tapaan kuin lehden muutkin kansainväliset, muita maita ja kulttuureita käsitelleet artikkelit.

Taulukosta 2 käy ilmi, että ensimmäisen vuosikymmenen aikana Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan kansainvälisyys merkitsi lähinnä muiden maiden alkoholijärjestelmien ja alkoholipolitiikan tarkastelua. Tämä oli luonteva painotus, kun pyrittiin vakiinnuttamaan uuden Alkoholiliikkeen asema. Vuosina 1946–55 alkoi ilmestyä kirjoituksia, joissa kuvattiin muiden maiden ja kulttuureiden alkoholioloja, juomatapoja ja juomalaatuja, ja vuosina 1956–65 skaala laajeni niin, että tuon ajan Alkoholipolitiikan voidaan sanoa olleen sisällöltään paljon nimeään kulttuurisempi lehti ja täyttäneen sittemmin Etiketti-lehdelle (alkoi ilmestyä vuonna 1965) siirtyneitä tehtäviä.

Luokka Muut aiheet taulukossa 2 kasvoi suureksi osin luokitteluongelmien vuoksi, osin siksi, että en halunnut raskauttaa taulukkoa erottelemalla vain muutamia artikkeleita sisältäneitä aihe-
luokkia. Alkoholiliikkeen Aikakauskirjassa/Alkoholipolitiikassa tarkasteltiin lähes kaikkia edellä ”kotimaisessa” erittelyssä esille tulleita aiheita myös kansainvälisestä perspektiivistä: joukossa on artikkeleita muun muassa alkoholismista ja alkoholistihuollosta, alkoholitutkimuksesta, liikenneturvallisuudesta ja alkoholista, raittiusliikkeestä, alkoholipoliittisista mielipiteistä ja alkoholivalistuksesta. Esimerkiksi alkoholitutkimuksen noustessa aihepiiriksi 1950-luvulla julkaistiin alkoholitutkimusta muualla maailmassa esitelleitä artikkeleita.

Kansainvälistymisen airut

Kirjoitettuani edellä olevan tekstin luin noin 20 vuoden tauon jälkeen uudelleen Pertti Hemánuksen artikkelin ”Alkoholipolitiikka-lehti ja kommunikatiivinen järki” (Alkoholipolitiikka 6/1985), jossa hän kiinnostavalla tavalla erittelee lehden siihenastista 50-vuotista historiaa. Kolmen ensimmäisen vuosikymmenen aikana lehden sisällössä oli Hemánuksen mielestä kaksi vaihetta: alkoholikaupan juridis-hallinnollisiin ongelmiin keskittyvä vaihe vuosina 1936–1952 ja tapakulttuuria korostava ja viinikampanjoita tukeva vaihe vuosina 1953–1965, jolloin myös tutkimuksen panos lehdessä lisääntyi huomattavasti.

Edellä esittämäni luokitukset ja havainnot lehden artikkeleiden aiheista ja niiden muutoksista ja Hemánuksen periodisaatio tukevat toisiaan. Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan sisällön vahvoja kehitystrendejä lehden kolmen ensimmäisen vuosikymmenen aikana olivat *tieteellistyminen/tutkimuksellistuminen* ja *tapakulttuurin kysymysten korostuminen*. Lisäksi lehden sisällössä kokonaisuutena näkyi *julkaisijayhtiön aseman vahvistuminen ja vakiintuminen*. Uskottavuutta ja luotettavuutta erittelyllemme antaa myös monien yksittäisten havaintojemme samankaltaisuus; Hemánuskin oli kiinnittänyt huomiota esimerkiksi anniskelukysymysten korostumiseen lehden alkuvuosina ja alkoholismi-tarkastelujen tieteellistymiseen 1950-luvulla. Oman selvitykseni perusteella Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan keskeisiin piirteisiin täytyy lukea myös sen *kansainvälisyys*, muiden maiden ja sivilisaatioiden alkoholikysymysten ja -kulttuurien välittäminen suomalaiseen keskusteluun.

TIIVISTELMÄ

Matti Piispa: Alkoholipolitiikka-lehden artikkelien aihepiirit vuosina 1936–1965

Erittely Alkoholiliikkeen Aikakauskirjan/Alkoholipolitiikan sisällöstä lehden kolmen ensimmäisen vuosikymmenen aikana perustuu artikkeliosastossa julkaistujen kirjoitusten ja pääkirjoitusten (N = 823) luokitteluun pääaiheensa mukaan. Luokittelu on tehty ensisijaisesti kirjoitusten otsikoiden perusteella ja sen tukena on käytetty lehden numeroiden 6/1955 ja 6/1975 liitteinä julkaistuja artikkeleiden ja pääkirjoitusten luokituksia vuosilta 1936–55 ja 1956–75. Erittelyn tulokset antavat tuntumaa siihen, millaisia ovat olleet suomalaisen alkoholikysymyksen sisällölliset painotukset ajanjaksona 1936–1965.

Noin 15 ensimmäisen vuoden ajan lehden sisältö kuvasti vahvasti uuden alkoholijärjestelmän vakiinnuttamisen tehtävää. Alkoholiliikkeen oli oikeutettava olemassaolonsa ja linjansa ja käytävä rajanvetoa varsinkin raittiusliikkeen ehdottomuuslinjan suuntaan. Tehtävää toteutettiin muun muassa alkoholilojen ajankohtaiskatsausten ja alkoholipolitiikan periaatepohdintojen avulla. Erityisen paljon ja osin varsin pikkutarkasti artikkeleissa tarkasteltiin ravintola- ja anniskelukysymyk-

siä ja ostajaintarkkailun kehittämistä ja toteuttamista.

Toisen ja kolmannen vuosikymmenensä aikana lehden sisältö tieteellistyi. Artikkeleissa alettiin tarkastella (alkoholi)tutkimuksen lähtökohtia ja metodeja, arvioida merkittäviä opinnäytetöitä, eritellä alkoholismin taustatekijöitä jne. Myös monet ajankohtaiskatsaukset esimerkiksi juomatapojen kehityksestä saivat aikaisempaa tutkimuksellisemman sisällön. Kirjoittajakunnassa esiintyi sen ajan ja seuraavien vuosikymmenten ”suuria nimiä” muun muassa alkoholitutkimuksen ja sosiaali-tieteiden piiristä.

Toisaalta Alkoholipolitiikan sisältö kansainvälistyi 1950- ja 1960-luvun aikana. Keskeinen teema tässä kehityksessä oli muiden maiden ja kulttuureiden juomaja pöytätapojen, juomalaatujen, gastronomian, erityyppisten ravintoloiden yms. lisääntynyt tarkastelu. Voidaan hyvällä syyllä sanoa, että tuolloin lehden nimi olisi voinut olla Alkoholipolitiikan sijasta Tapakulttuuri. Maineikkaiden historian ja tapakulttuurin tuntijoiden artikkelit ja raportit eri puolilta maailmaa, erityisesti Euroopasta, antoivat taustatukea Alkoholiliikkeen mietoja juomia suosivalle politiikalle ja loivat pohjaa suomalaisen nautintojen kulttuurin keskiluokkaistumiselle.